

Mojca Ravnik

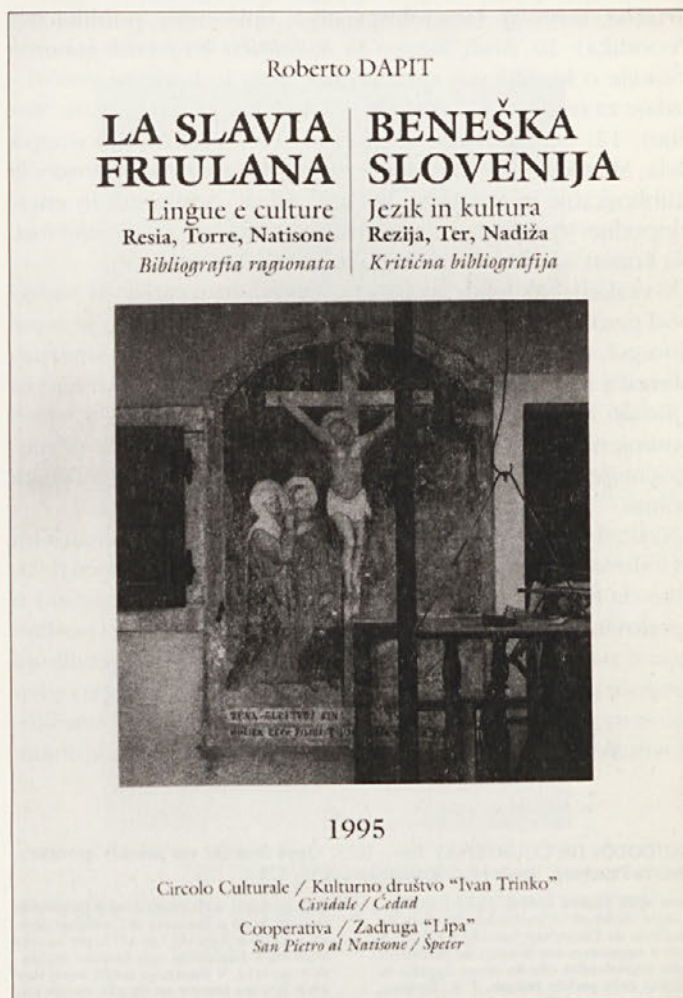
ROBERTO DAPIT, LA SLAVIA FRIULANA. BENEŠKA SLOVENIJA. LINGUE E CULTURE. JEZIK IN KULTURA. RESIA, TORRE, NATISONE. REZIJA, TER, NADIŽA. BIBLIOGRAFIA RAGIONATA. KRITIČNA BIBLIOGRAFIJA.

Kulturno društvo "Ivan Trinko" Čedad,
Zadruga "Lipa" Špeter, 1995, 138 + (5) str.

Knjiga pred nami je prelomnica v poznavanju Beneške Slovenije, majhne, a glede jezika in kulture raznovrstne pokrajine. Njen avtor je Roberto Dapit, doma iz Gumina v Furlaniji. Čeprav navadno knjižna poročila ne posvečajo pozornosti avtorjem, pa je o njem treba povedati nekaj besed, vsaj za tiste bralce, ki niso domačini, da bi ga lahko srečevali kot terenskega raziskovalca v njihovih vaseh, in ki niso blizu jezikoslovnim ali etnološkim krogom, ki ga tudi že poznajo. Res ni veliko raziskovalcev slovenskega jezika in izročila, ki jim materin jezik ni slovenščina, a bi obvladali njena najtežja narečja, se podali na teren in se lotili še pisanja prepotrebne bibliografije. Milko Matičetov ga v spremni besedi predstavi kot izredno nadarjenega in poglobljenega raziskovalca, s katerim ga veže prijateljsko sodelovanje (skupaj sta že objavila prispevek o rezijanskih krajevnih imenih pod naslovom *Toponimi resiani in una stampa per liti della fine del Settecento*. *Linguistica*, XXXIV, 2, Ljubljana, str. 81-126).

Roberto Dapit je leta svojega šolanja preživel v Trbižu, mestecu, v katerem se sliši govoriti italijansko, furlansko, nemško in slovensko. Na pariški Sorboni in na C.N.R.S. (Nacionalno središče za znanstvene raziskave) je opravil tretjestopenjski študij. Leta 1991 je v Parizu sestavil in izdal študijo z naslovom *Les variétés dialectales de la "Slavia friulana" (Italie): un cas d'interférence linguistique*. V njej je orisal značilnosti jezikovnih območij Rezije, Tera in Nadiže ter tudi sestavil in komentiral bibliografijo. Sam pravi, da je bila ta prva, pariška bibliografija osnova za pričujočo (navedena je na str. 121). Občutno jo je razširil predvsem z dodatkom folklorističnega gradiva. Knjižno slovenščino je spoznaval v Parizu in nato na tečajih slovenskega jezika in kulture na ljubljanski univerzi. Sicer pa je Roberto Dapit lektor za italijanščino na Oddelku za romanske jezike in književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani, v zadnjem času pa dela tudi na Inštitutu za slovensko narodopisje pri ZRC SAZU, na projektu *Revitalizacija in znanstvena obdelava tonskih posnetkov iz Rezije*.

Kritična bibliografija je namenjena, kot pravi avtor v uvodu, za delovni pripomoček pri jezikoslovnih in antropoloških raziskavah v Beneški Sloveniji. O tem, kako se je odločal, kaj bo vanjo uvrstil, je zapisal: "Na osnovi opravljenih izbir sem vključil v glavnem le specifične naslove s področja jezikoslovja in etnologije, ki zadevajo tri obravnavana območja Beneške Slovenije ter dodal temu jedru še drugo gradivo, zajeto v posebnih razdelkih, kot na primer *Furlanščina in*

narečja ali Zgodovina. Zdelo se mi je namreč primerno dodati tudi informacije o drugih raziskovalnih področjih ter tako razširiti pogled na druge vidike in omogočiti celovitejši pristop. Študija torej obsega, z nekaterimi izjemami, naslove samostojnih publikacij, člankov v znanstvenih revijah ter nekaterih splošnejših del, ki odražajo stanje sosednjih območij in kultur, še predvsem pa slovenskega prostora" (str. 10). Nato navaja, kaj je upošteval in česa ne, tako da bralec, ki ga še podrobneje zanimajo določeni vidiki, izve, kje naj še išče. V omejenem številu je upošteval članke iz dnevnega časopisja in druge širši javnosti namenjene periodike, iz koledarjev in raznih listov. Uvodoma tudi povzema različno stanje raziskav na posameznih območjih Beneške Slovenije in podčrtuje pereče potrebe. Tako je bila Rezija predmet ra-

ziskav že pred skoraj dvema stoletjema. Zanimanje zanjo se širi, tudi med tujci. V Nadiških dolinah je položaj drugačen. Tu so delovali številni domači kulturni delavci, izobraženci in ustanove. Terske doline, zanimivo študijsko področje za jezikoslovce in antropologe, pa so doslej najmanj obravnavano območje. Zanimanje raziskovalcev se nanje usmerja le občasno. Avtor z obžalovanjem ugotavlja, "da bi bilo to območje treba raziskati čimprej, saj je ta beneškoslovenska kulturna komponenta hudo načeta in bi jo utegnili dokončno izgubiti" (str. 14).

Bibliografija ima štirinajst tematskih razdelkov z notranjimi podrazdelki (najpodrobnejši tu ne navajam): 1. *Najstarejši viri* (Rokopisi; Tiskani viri; Študije); 2. *Jezikovni nazor in zgodovina jezika*; 3. *Beneškoslovenska narečja* (Rezijansko narečje; Tersko narečje; Nadiško narečje; Rezija, Ter, Nadiža); 4. *Slovenska narečja* (splošne študije); 5. *Furlanščina in narečja*; 6. *Leksika*; 7. *Imenoslovje*; 8. *Jezikovni stiki*; 9. *Jezik, družba, teritorij* (Sociolingvistika; Splošnejše publikacije; Periodika); 10. *Kodifikacija in didaktika krajevnih govorov* (Študije o kodifikaciji rezijansčine; Šola in krajevni govori - Izdaje za otroke); 11. *Slovstvo v lokalnem jeziku* (Teksti; Študije); 12. *Ljudsko izročilo* (Rezija; Ter; Nadiža; Splošnejša dela; Muzikologija; Ljudska vernost); 13. *Delovni pripomočki* (Bibliografije in katalogi; Slovarji; Atlasi, zemljevidi in enciklopedije; Vprašalnice za terenske raziskave); 14. *Zgodovina*. Na koncu sta avtorsko kazalo in kazalo po naslovih.

V vsakem razdelku so ločeno navedeni naslovi, ki sodijo pod gradivo, nato pa študije. S takim razločevanjem je avtor dosegel, da bralec hitro dobi vtis o preučeni posameznih območij in področij. Razdelka *Beneškoslovenska narečja* in *Ljudsko izročilo* sta obširnejša in bogatejša. V skladu s prej omenjenim stanjem raziskav je znotraj teh razdelkov najmočnejše zastopana Rezija, sledijo Nadiške in končno Terske doline.

Naslovi so urejeni po abecedi. Sledijo povzetki v italijanščini in v slovenščini. Avtor je v njih označil vsebino in pomen dela, tako da bralec na najkrajši možen način spozna ogromno o zgodovini in kulturi, o vprašanjih, ki si jih raziskovalci postavljajo v zvezi z njima, in kako jih rešujejo. Ker bibliografije ni mogoče povzeti, si za ponazoritev avtorjevega pristopa ogledmo samo nekaj povzetkov, izbranih iz razdelkov o beneškoslovenskih narečjih, o leksiki, o imenoslovju in muzikologiji:

BAUDOUIN DE COURTENAY Jan - 1875, *Opyt fonetiki rez'janskix govorov*, Varšava-Peterburg, Vende i K. - Kožančikov, XVI, 128 p.

Quest'opera, assieme a *Materiali I*, è il risultato delle inchieste linguistiche condotte da Baudouin de Courtenay nel 1872 e 1873 a Resia e rappresenta una descrizione diacronica molto approfondita che ha come oggetto la fonetica delle parlate resiane. L'A. fornisce numerosi esempi per illustrare le sue teorie specificandone il luogo di provenienza. Un capitolo è dedicato all'armonia vocale, questione che sarà ripresa negli scritti successivi e che conduce Baudouin de Courtenay a formulare delle ipotesi sull'origine turanica degli abitanti di Resia. A simili teorie tuttavia non farà seguito alcuna dimostrazione scientifica.

Delo je skupaj z *Materiali I* sad jezikoslovnih raziskav, ki jih je Baudouin de Courtenay opravil v Reziji v letih 1872 in 1873; gre za zelo poglobljen diahronični opis fonetike rezijanskih govorov. V ilustracijo svojih teorij daje avtor številne primere ter ob njih navaja kraj zapisa. Eno poglavje je namenjeno vokalnemu harmoniji, torej problemu, ki ga bo jezikoslovec obravnaval še v svojih naslednjih delih in ki ga bo privedel do domneve o turanskem izvoru Rezijanov. Tej domnevi pa ne bodo sledili znanstveni dokazi.

Baudouin de Courtenay, Jan. (Str. 27-28.)

- 1992b, *The Slovene Dialect of Resia: San Giorgio*, Amsterdam-Atlanta, Rodopi (Studies in Slavic and General Linguistics 18), XXIII, 352 p.

Prima descrizione monografica approfondita di una parlata resiana. L'opera, a carattere sincronico, comprende fonologia, morfologia, elementi di sintassi, testi dialettali e vocabolario resiano-inglese della varietà di San Giorgio; riassunto in lingua italiana.

Prvi poglobljen monografski opis enega od rezijanskih govorov. Sinhronična obravnava obsega fonologijo, morfologijo, elemente sintakse, narečna besedila in rezijansko-angleški slovar govora vasi Bilca; delu je dodan italijanski povzetek.

Steenwijk, Han. (Str. 32.)

DAPIT Roberto - 1994, *Osservazioni sull'indebolimento e sulla caduta delle vocali brevi nei dialetti sloveni, con particolare riferimento alla varietà del TorreTer*, in *Il Friuli: lingue, culture, glottodidattica*. Studi in onore di N. Perini. II (S. Schiavi Fachin, a cura di), Udine, Università degli Studi di Udine - Consorzio universitario - Kappa VU, pp. 53-75.

Attraverso un confronto con lo sloveno standard, viene messo in evidenza lo stato attuale delle vocali brevi sia nei dialetti sloveni centrali, i quali hanno subito una forte riduzione, che nelle zone periferiche, in particolare nella parlata di Villanova delle Grotte (Lusevera), dove queste vocali in generale mostrano un buon grado di conservazione.

S pomočjo primerjave s knjižno slovenščino je v študiji prikazano aktualno stanje kratkih vokalov tako v osrednjih slovenskih narečjih, kjer je vokalna redukcija zelo močna, kot v obrobni govornih, še posebej v govoru Zavarha v občini Bardo, kjer so kratki vokali v splošnem dobro ohranjeni.

Dapit, Roberto. (Str. 35.)

LOGAR Tine - 1951, *Obsoško-nadiška dialektična meja*, *Slavistična revija*, IV, Ljubljana, pp. 223-237.

In questo studio l'A. analizza il problema del limite che attualmente separa l'area dialettale dell'Alto Isonzo da quella del Natisone. Tre testi dialettali, raccolti nei villaggi di Creda, Bergogna e Robedischi, servono ad illustrare la tesi avanzata.

V članku analizira L. problem razmejitve med narečnim območjem Gornjega Posočja in Nadiže. Svojo tezo podpre avtor s tremi narečnimi besedili, zapisanimi v Kredu, Berginju in Robediščih.

Logar, Tine. (Str. 39.)

MATIČETOV Milko - 1992-93, *Od koroškega gralva 1238 do rezijanskega krajaua 1986*, *Jezik in slovstvo*, XXXVIII, 5, Ljubljana, pp. 169-174.

La fortuna del termine sloveno *kraljeva* "regina" rinvenuto la prima volta nella forma *gralva* in un poema medievale tedesco del 1255 e ancor oggi presente nella forma *krajaua* (1986) in un canto religioso resiano.

Slovenski izraz *kraljeva* v pomenu "kraljica", ki je prvič izpričan v obliki *gralva* v nemški srednjeveški pesmi iz leta 1255, je v rezijansčini danes izpričan v obliki *krajaua* (1986) v neki verski pesmi.

Matičeto, Milko. (Str. 48.)

- 1988b, *Storia e morfologia toponomastica nell'area di confine friulano-slovena*, *Prace filologiczne*, XXXIV, Warszawa, pp. 325-354.

L'A. studia i toponimi nella fascia di confine friulano-slovena. Prima di tutto esamina gli etimi che si suddividono in due gruppi: latini (o prelatini) e slavi. Esistono tuttavia anche dei toponimi polimorfi. La densità toponimica generale varia sensibilmente da una zona all'altra, ma la debola presenza, secondo l'autore, di toponimi slavi nella Val Resia, per esempio, in confronto al Collio, non dovrebbe comportare una minore importanza dell'elemento slavo in quella regione.

Zgodovina in morfologija krajevnih imen na furlansko-slovenskem območnem področju. Avtor proučuje krajevna imena na slovensko-furlanskem mejnem področju. Najprej se posveti analizi korenov, ki se razvrščajo v dve skupini: latinsko (ali prelatinsko) in slovensko. Del krajevnih imen je polimorfno. Gustota toponimov nasploh je od območja do območja zelo različna. V Reziji je na primer mnogo manj slovenskih krajevnih imen kakor pa v Brdih, to pa po avtorjevem mnenju ne more označevati manj pomembne prisotnosti slovenskega elementa v tistih krajih.

Desinan, Cornelio Cesare. (Str. 51.)

- 1988, *Citira. La musica strumentale in Val Resia / Instrumentalna glasba v Reziji*, Udine-Trieste / Videm-Trst. Pizzicato - EST 'ZTT, 251 p. + 1 audiocassetta.

È lo studio più completo sulla musica strumentale resiana finora realizzato. L'A. ne illustra le caratteristiche intrinseche, gli strumenti, l'aspetto legato alla danza. Segue una discussione su alcuni problemi di storia della musica resiana e di analisi etnomusicologica (trascrizione). Prima della conclusione, un capitolo è dedicato ai suonatori. L'opera contiene inoltre 49 trascrizioni per sola musica e danza, 2 cinetogrammi, l'elenco delle registrazioni tra il 1962 e il 1986 e infine il riassunto in inglese.

Doslej najpopolnejša študija o rezijanski instrumentalni glasbi. Avtor onse njene značilnosti, glasilna in njeno vlogo pri plesu. Sledi razpravljanje o nekaterih problemih zgodovine rezijanske glasbe in etnomuzikološke analize (tudi zapisa). Pred koncem knjige je posebno poglavje posvečeno samim godcem. Delo obsega še 49 zapisov same glasbe, 4 zapise glasbe in plesa, 2 kinetograma ter seznam posnetkov v letih 1962-1986; na koncu je angleški povzetek.

Strajnar, Julijan. (Str. 112.)

Morda bi bilo zanimivo pogledati, kakšna je v Dapitovi knjigi bera slovenske etnologije. V avtorskem kazalu najdemo Milka Matičetova s 26, Zmago Kumer z 2, Živo Gruden (slavistko in etnologinjo) z 2 (jezikoslovnima), Naška Križnarja z 1, Nika Kureta z 1, Mirka Ramovša z 1, Marijo Stanonik z 1, Julijana Strajnarja s 3 naslovi. Dodajmo še Andreja Furlana, sedaj študenta tretjestopenjskega študija etnologije v Ljubljani, z diplomsko nalogo z videmske univerze.

Težko je oceniti pomen te dragocene, temeljne knjige, ker je tako vsestransko dobrodošla. Veseli je bodo raziskovalci in vsi tisti, ki jih zanima to področje, tujci in domačini. Prvim bo prihranila zahtevno iskanje v slovenskih in italijanskih knjižnicah in arhivih, ker bodo v njej našli to, kar vzame največ

časa in truda - odkrivanje, kaj že obstaja, kaj kak članek vsebuje, v čem je posameznikov prispevek. V njej bodo našli tudi strnjeno znanje o gradivu in raziskavah. A tudi tisti, ki ne bodo preučevali po stopinjah Dapitove knjige, ampak bodo samo pozorno listali po njej, bodo v njegovih kratkih, skrbno napisanih in strokovno kritičnih povzetkih, ki vsi skupaj pred-

stavljajo izvorno besedilo, našli odsev žive podobe Beneške Slovenije. Več kot posrečilo se mu je upanje, izraženo v uvodu, da bo njegovo delo "ne le raziskovalni pripomoček, temveč tudi konkreten prispevek k ovrednotenju Beneške Slovenije", in želimo, da bi našlo odziv, kot želi avtor, predvsem med beneškimi ljudmi.

Nataša Jager

HELENA LOŽAR PODLOGAR, V ADVENTU SNUBITI - O PUSTU ŽENITI. SVATBENE ŠEGE ZILJANOV.

Mohorjeva založba.

Celovec - Ljubljana - Dunaj, 1995,

116 str.

ISBN 3-85013-402-4

Helena Ložar Podlogar se v knjigi *V adventu snubiti - ob pustu ženiti* loteva ženitovanjske tematike, in sicer svatbenih šeg Ziljanov. Za ziljsko ohcet (*vāscit*) meni, da je "med najlepšimi ženitovanji Slovencev sploh" (5) in da je "z narodopisnega vidika vredna podrobne obdelave, saj je bila prav ziljska vāscit vedno odsev načina življenja Ziljanov in je že zgodaj zbudila pozornost različnih avtorjev" (7).

Pomen knjige je v zbranih in kritično pretresenih obstoječih virih ter opisih svatbenih šeg Ziljanov. Končni cilj, ki si ga avtorica zada, pa je poskusiti "v opisu ohraniti, kar je danes o ziljski svatbi še mogoče ugotoviti" (5). To je še zlasti pomembno zato, ker "viri in spisi o slovenskih ženitovanjskih šegah še niso kritično pretreseni" (5).

Ob preverjanju že obstoječih virov in sodobnih opisov ziljskih svatbenih šeg je delo razdeljeno na dve temeljni poglavji: *Pretres poročil o svatbi pri Ziljanah od konca 18. stoletja do danes* in *Ziljska svatba v spominu Ziljanov*.

V preglednem poglavju *Pretres poročil o svatbi pri Ziljanah od konca 18. stoletja do danes* avtorica natančneje razčlenjuje vire, ki jih je navedla že v predhodnem kratkem bibliografskem pregledu. Iz del, predstavljenih v kronološkem zaporedju, navaja podatke, ki se navezujejo na ziljsko ohcet, in nekatere tudi dobesedno citira. Vse to omogoča primerjavo, na podlagi te pa ovrednotenje verodostojnosti oz. nezanesljivosti poročil posameznih piscev.

Med avtorji, katerih razčlenbe poročil najdemo v knjigi, so: J. H. G. Schlegel, F. Werner, B. Hacquet, U. Jarnik, A. A. Schmidt, J. Wagner, M. Majar, J. Gilbert in G. C. Churchill, P. Sartori, F. Franziscij, H. Leitgeb, M. Potočnik, G. Graber, F. Marolt, Z. Kumer, P. Zablatnik.

Avtorica navaja vzroke za določena odstopanja in ugotavlja, da prihaja do razlik tudi med interpretacijami posameznih šeg v okviru svatbenega obreda. Tako npr. J. Gilbert in G. C. Churchill v delu *The Dolomite Mountains* navajata, da naj bi kokoš, ki jo vržejo nevesti čez glavo preden vstopi v svoj novi dom, simbolizirala Svetega Duha (26), medtem ko naj bi po navedbi F. Franziscija (in še nekaterih drugih avtorjev) kokoš nase

HELENA LOŽAR - PODLOGAR

**V ADVENTU SNUBITI - O PUSTU ŽENITI
SVATBENE ŠEGE ZILJANOV**

prevzela vse slabo, kar so nevesti namenile zle sile (31). Prvo trditev avtorica ovrže, slednjo pa v drugem poglavju omenja tudi sama.

Ob koncu poglavja so strnjena zapažanja in ugotovitve o tem, da so nekatera poročila dovolj izčrpna in druga omejena le na opise nekaterih značilnosti, tako da lahko izvemo marsikaj o snubljenju, vabljenju, sprejemu neveste na ženinovem domu in jedeh na gostiji, medtem ko je podatkov o plesih in pesmih manj (57).

V poglavju *Ziljska svatba v spominu Ziljanov* je zgodovinska slika dopolnjena "z opisi ziljskega ženitovanja, kakor živi še danes, če drugače ne, vsaj v spominu Ziljanov" (58). Opis je zasnovan na podlagi terenskih raziskav, anketnega gradiva